

SELEUKOSLAR DÖNEMİNDEN DÖRDÜZ KENT İDARİ
YAPILANMASINA BİR ÖRNEK: “SELEUKOS TETRAPOLİSİ”
*A SAMPLE OF AN ADMINISTRATIVE STRUCTURE OF A TETRAPOLIS
CITY FROM THE SELEUCID PERIOD: “SELEUCIS TETRAPOLIS”*

Meltem TEMİZKAN

Doktorant, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim
Dalı

*Ph.D. Candidate, Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Institute of Social Sciences, Department of
History*

mltm92.tnzkn@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-5591-502X

OANNES

Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi – International Journal of Ancient History
3/1, Mart - March 2021 Samsun
E-ISSN: 2667-7059 (Online)
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/oannes>

Makale Türü-Article Type : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-Received Date : 03.02.2021
Kabul Tarihi-Accepted Date : 09.03.2021
Sayfa-Pages : 109 – 125.

This article was checked by Viper or

Atıf – Citation: TEMİZKAN, Meltem, “Seleukoslar Döneminden Dördüz Kent İdari Yapılanmasına Bir Örnek: “Seleukos Tetrapolisi”, *OANNES – Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 3/1, Mart 2021, ss. 109 – 125.

OANNES

Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi

International Journal of Ancient History

3/1, Mart - March 2021

109 – 125

Makale Türü: Araştırma Makalesi

SELEUKOSLAR DÖNEMİNDEN DÖRDÜZ KENT İDARİ YAPILANMASINA BİR ÖRNEK: “SELEUKOS TETRAPOLİSİ”

A SAMPLE OF AN ADMINISTRATIVE STRUCTURE OF A TETRAPOLIS CITY FROM THE SELEUCID PERIOD: “SELEUCIS TETRAPOLIS”

Meltem TEMİZKAN

Öz

Yakın Doğu toprakları üzerinde MÖ 312-64 yılları arasında hüküm sürmüş olan Hellenistik Seleukos Krallığı, Büyük İskender'in komutanlarından biri olan Seleukos I Nikator tarafından kurulmuştur. Bu krallığın merkezi olarak da öncelikle Seleukeia Tigris (Dicle Nehri üzerindeki Seleukeia) ardından Seleukeia Pieria (Çevlik/Samandağ/Hatay) ve en uzun ömürlü krali merkez olan Antiokheia (Antakya / Hatay) belirlenmiştir. Antiokheia kentinin başkent olarak belirlenmesinin ardından yine kurucu kral Seleukos I Nikator tarafından Yakın Doğu topraklarında gerçekleştirilmiş olan idari, ekonomik, askeri ve kültürel işleyişin desteklenmesini sağlayacak diğer kentlerin kuruluş faaliyetlerine geçilmiştir. Krali merkez Antiokheia'yı destekleyecek olan kentler Antiokheia kenti yakınlarında kurulmuştur. Ele geçirilen tüm topraklarda tam bir hâkimiyet sağlamak adına Hellenistik perspektifte askeri güç ve ekonomik getirinin organizasyonu Antiokheia kenti yakınındaki üç kentin kurulmasıyla şekillenmiştir. Bu kentler Seleukos I Nikator tarafından MÖ 300-299 yılları arasında Antiokheia'nın yakınında bulunan Seleukeia Pieria (Çevlik / Samandağ / Hatay), Laodikeia (Lazkiye / Suriye) ve Apameia (Hama/Suriye) olarak

Abstract

The Hellenistic Seleucid Kingdom, which governed over the Near East between 312-64 BC, was established by Seleucos I Nicator, one of the commanders of Alexander the Great. Firstly Seleuceia on Tigris (Seleuceia on the river Tigris) was determined as the center of this kingdom, then Seleuceia Pieria (Cevlik/Samandag/Hatay) followed by the Antioch (Antakya/Hatay), which was the longest lasting royal center. After the city of Antioch was determined capital, the founding king Seleucos I Nicator started the establishment of other cities which would support the administrative, economic, military and cultural system in the territory of the Near East. The cities that would support the kingdom's center Antioch were established near the city of Antioch. The organization of military power and economic gain in Hellenistic perspective shaped the establishment of three cities near the city of Antioch in order to gain full control over all the seized lands. These cities were determined by Seleucos I Nicator as Seleuceia Pieria (Cevlik/Samandag/Hatay), Laodiceia (Latakia/Syria) and Apameia (Hama / Syria), located near Antioch, between 300-299 BC. These cities, which were tried to be compared with each other in administrative, financial, and

belirlenmiştir. İdari, mali ve mimari açıdan birbirlerine benzetilmeye çalışılmış olan bu kentler kardeş kent “*tetrapolis*” olarak adlandırılmışlardır. Bu çalışmada, krali merkez Antiokheia’yı günümüz Suriye coğrafyasından iki kentle destekleyerek oluşturulan Seleukos Tetrapolisi’nin / Suriye Tetrapolisi’nin antik ve modern kaynaklara göre siyasi, ticari, sosyo-kültürel ve mimari anlamdaki birliğinin analizi hedeflenmiştir.

architectural terms, were named as sister cities “*tetrapolis*”. In this study, it was aimed to analyze the political, commercial, socio-cultural and architectural unity of the Seleucid Tetrapolis /Syrian Tetrapolis, which was created by supporting the royal center Antioch with two cities that are geographically part of today's Syria, according to ancient and modern sources.

Anahtar Kelimeler: Seleukoslar, Seleukos I Nikator, Antiokheia, Tetrapolis. **Keywords:** Seleucids, Seleucos I Nicator, Antioch, Tetrapolis.

Extended Abstract

*The Hellenistic Seleucid Kingdom was established on the territory of the Near East by Seleucos I Nicator, one of the commanders of Alexander the Great. The capital of the Seleucid Kingdom, which ruled between 312-64 BC, was firstly identified as Seleuceia Tigris (Seleuceia on the river Tigris) by the founding king Seleucos I Nicator. This center was strategically located in the north of Babylon near the city of Opis. The fact that it connects the Tigris River and Euphrates Rivers and has the characteristics of a commercial base also played a role in the choice of this city as the royal center. However, with the Battle of Ipsos between the commanders of Alexander the Great in 301 BC, Seleucos I Nicator expanded its area of activity. The king included Mesopotamia and Syria territory under his rule. This situation caused the king to establish a new capital. Thus, Seleucos I Nicator moved the capital from Seleuceia Tigris to Seleuceia Pieria (Cevlik/Samandag/Hatay). As a matter of fact, that the Seleucids moved their royal centers to the coastline of the Eastern Mediterranean shows that they wanted to have an active role in maritime trade. Besides, it was aimed to govern satraps better. However, it was seen that Seleucos I Nicator disposed to establish a new royal center to facilitate the administration of the new Hellenistic cities to be established throughout the kingdom. At this point, in contrast with Seleuceia Pieria, the King established the city called Antioch near Daphne, which is located in today's Antakya/Hatay because it is in the center and in the interior. The longest-lasting royal center of the Seleucids (300-64 BC) has been designated as Antioch (Antakya/Hatay). After the city of Antioch was determined capital, the founding king Seleucos I Nicator started the establishment of other cities which would support the administrative, economic, military and cultural system in the territory of the Near East. The cities that will support the royal center Antioch were established near the city of Antioch. This situation emphasized that Seleucos I Nicator aimed to maintain a solid dominance and to spread the Hellenic culture. The desire to create political, commercial, architectural, and cultural unity in the region, which includes Syria and its immediate surroundings and is located at a strategic point in the Eastern geography, was shaped by the establishment of three other cities near the city of Antioch. These cities were established by Seleucos I Nicator between 300-299 BC. It is understood that the city union was formed with Seleuceia Pieria (Cevlik/Samandağ/Hatay), Laodiceia (Latakia/Syria), and Apameia (Hama/Syria), which were located near the royal center Antioch. These cities, which have been tried to be compared with each other in administrative, financial, and architectural terms, named “*tetrapolis*”, the sister city. Under the favor of this city union*

created by the Seleucids, a safe zone was provided within the kingdom. At the same time, with this administration, economic empowerment was aimed, and these cities were enriched with Hellen cultural elements. In addition, Seleucos I Nicator provided military and commercial support for this tetrapolis and established two separate cities. These two cities, which support the Seleucis tetrapolis in commercial and military terms, were determined as Seleuceia and Apameia, which were established on the east and west sides of the Euphrates River.

The name of the capital city Antioch, which is the center of this tetrapolis, was named after the father of Seleucos I Nicator, Antiochos. Seleuceia Pieria was named after Seleucos I Nicator's own name, Apameia was named after Seleucos I Nicator's wife Apama, and Laodiceia was named after Seleucos I Nicator's mother Laodike. The king found it appropriate to give Hellen names to these cities. Seleucos I Nicator gave the names of his family members to these cities and laid the foundations of the Hellen cultural elements. In addition, these cities were tried to be designed architecturally similar to each other by Seleucos I Nicator. Antioch was designed as a Hellenistic cultural plan, a grid plan (Hippodamus plan), and equipped with Hellen city institutions as a capital. Seleuceia Pieria, which was a port city, supported the Seleucid Kingdom both commercially and militarily. The use of the city of Apameia as an army training center by the Seleucids showed that security measures were taken against the Ptolemaios, another Hellenistic state. Laodiceia, on the other hand, was established by Seleucos I Nicator at a strategic point as a port city. In this study, the reasons why Seleucos I Nicator created a tetrapolis in a strategic region and the reflections of the "Hellenization" policy tried to be applied in these cities were examined. It is aimed to analyze the political, commercial, socio-cultural, and architectural unity of the Seleucis Tetrapolis/Syrian Tetrapolis, which was created by supporting the Seleucid royal center Antioch, with two cities from today's Syrian geography.

Giriş

Makedonya Kralı Büyük İskender'in (MÖ 356-323) Babylonia (Babil) kentindeki ani ölümü kurmuş olduğu imparatorlukta tam anlamıyla bir varisin bulunmamasından dolayı onun komutanları (*diadochoi*) arasında paylaşılmıştır.¹ Büyük İskender'in komutanları arasında yapılan paylaşım süreci uzun bir dönemi kapsamıştır. Bu paylaşım sürecinde MÖ 321/320 yılında Kuzey Suriye yakınlarındaki Triparadeisos'ta yapılan toplantı öncesinde Seleukos I'in (MÖ 312-281) komutanlar arasında etkin bir güce sahip olan Perdikkas'ı öldürmesi, kendisine diğer komutanlar tarafından Babil Satraplığı'nın/Eyaleti'nin verilmesiyle sonuçlanmıştır.² Ancak MÖ 319 yılında diğer bir komutan olan Antigonos'un en güçlü halef konumuna gelerek Babil gelirlerini Seleukos I'den istemesi üzerine, Seleukos I, MÖ 316/315 yılında Babil Eyaleti'ni bırakarak İskenderiye'ye sığınmıştır. MÖ 312 yılında ise Seleukos I küçük bir ordu ile birlikte Babil Eyaleti'ni Antigonos'tan geri almıştır.³ Seleukos I, MÖ 301 yılına kadar bu eyaleti yönetmiş ve başkent olarak Dicle Nehri üzerindeki Seleukeia Tigris kentini kurmuştur.⁴

¹ Mansel, 2014: 476-482.

² Appianus, *Syriake*, 53.

³ Sherwin White, 1987: 14-15; Yıldırım - Temizkan, 2017: 118-119.

⁴ Cohen, 2013: 157.

Seleukeia Tigris, Babil'in kuzeyinde Opis⁵ kenti yakınlarında ve Dicle Nehri'ni Fırat Nehri'ne bağlayan bölgede kurulmuştur. Bu kentin Seleukos I tarafından hangi tarihte kurulduğu net olarak bilinmemektedir. Ancak Büyük İskender'in generallerinin kral unvanını almasıyla birlikte, kendi adlarına kentler kurmaları⁶ bir gelenek halini almış ve bu gelenekle Seleukos I'in de MÖ 305/304 yılında kral unvanı almasıyla kentin kurulduğu kabul edilmiştir. Babil valisi olan Seleukos I'in başkentini Seleukeia Tigris olarak belirlemede kentin önemli bir ticari üs niteliği taşıması dikkate alınmıştır.⁷ Ayrıca MÖ 1. yüzyıl itibariyle yaklaşık 600.000 nüfusa sahip olan kentte, çeşitli halkların bir arada yaşadığı, kentin kozmopolit bir yapı içerisinde olduğu anlaşılmıştır.⁸ Hellenistik ve Roma dönemlerinde ticari ve siyasi açıdan önemini korumuş olan kentin Roma döneminde metropolis olarak tanımlandığı görülmüştür.⁹ Seleukos I'in Eskiçağ'ın en önemli kentlerinden biri olan Babil'de gerçekleştirdiği idari görevi ve bu görev sırasında kazanmış olduğu deneyim, kralın daha sonrasında kuracağı kentlerin belirlenmesi ve bu kentlerin pek çok açıdan desteklenmesi için oldukça yararlı bir kazanım olmuştur.

Komutanlar arasında devam eden savaşlar ve buna bağlı olarak toprak kazanımları ya da kayıpları MÖ 301 yılına kadar devam etmiş ve bu yıl itibariyle Seleukos I ele geçirmiş olduğu toprakların sınırlarını genişleterek, Mezopotamya ve Suriye topraklarını etkinlik alanına katmıştır.¹⁰ Egemenlik alanının genişlemesi Seleukos I'in yeni bir başkent arayışına neden olmuştur.¹¹ Kralın egemenlik sahası içerisinde bulunan ve Eskiçağ'ın deniz ticaretinde aktif rol oynadığı bilinen Doğu Akdeniz, ticari bir cazibe merkezi olarak algılanmıştır. Bu anlamda Seleukoslar'ın idari merkezleri olarak Doğu Akdeniz'in sahil şeridinin seçilmiş olması öncelikle deniz ticaretinde aktif bir limanın ve karayolu bağlantılarının göz önünde bulundurulduğunu işaret etmektedir.¹²

Seleukos I, öncesinde bölgeyi yöneten Büyük İskender'in komutanlarından biri olan Antigonos'un, belirlemiş olduğu günümüz Antakya yakınlarındaki krali merkez olan Antigoneia kentini (MÖ 307/306) bu kentin sahil şeridi olan günümüz Samandağ yakınlarına taşımayı uygun görmüştür. Bu amacın yanı sıra Seleukos I'in başkenti Seleukeia Tigris'ten Seleukeia Pieria'ya (MÖ 300) taşınmasında, satraplıkların daha iyi kontrol edilmesi amaçlanmıştır. Ancak sonrasında ülkenin diğer bölgelerinde kurulacak olan yeni Hellenistik kentlerin yönetiminin kolaylaştırılması için Seleukos I, yeni bir krali merkez kurma girişiminde bulunmuştur. Seleukeia Pieria'ya göre daha merkezi ve iç tarafta olması nedeniyle kral, günümüz Antakya/Hatay'a lokalize

⁵ Opis kentinin yeri tam olarak tespit edilemese de, Dicle Nehri yakınlarında olduğu düşünülmektedir. Roisman, 2011: 573. Ayrıca Büyük İskender'in Opis kentine hareket edişi ve kent hakkında detaylı bilgi için bkz. Droysen, 2020: 571-579.

⁶ Bu generallerden Lysimakhos Lysimakheia, Kassandros Kassandria, Antigonos Antigoneia kentlerini kral unvanını aldıktan sonra kurmuşlardır. Downey, 1961: 58; Ogden, 2017: 159.

⁷ Sherwin White, 1987: 18-20; Bryce, 2014: 166; Ogden, 2017: 157-163.

⁸ Strootman, 2014: 67.

⁹ Bryce, 2014: 166.

¹⁰ Downey, 1961: 61.

¹¹ Downey, 1961: 56-57; İplikçioğlu, 2007: 46; Yıldırım - Temizkan, 2018: 647.

¹² Pamir, 2001: 1.

edilen ve Daphne yakınlarındaki Antiokheia olarak adlandırılan kenti kurmuştur.¹³

Seleukos I Nikator'un Antiokheia'nın yanı sıra ele geçirmiş olduğu yerlerde kalıcı bir hâkimiyet sürdürebilmek ve Hellen kültürünü yaymak amacıyla merkez Antiokheia'ya bağlı kentler inşa ettirdiği anlaşılmıştır. Kralın bu kentlerden Suriye ve yakın çevresini içine alan ve Doğu coğrafyasının stratejik bir noktasında bulunan bölgede, gerek siyasi ve ticari, gerekse mimari ve kültürel anlamda bir birlik oluşturma isteği özellikle diğer üç kentin kurulmasıyla şekillenmiştir.¹⁴ Bu kardeş kentler yani *tetrapolis* kullanımı sözlük karşılığıyla motamot olarak *tetra* "dört" *polis* "şehir" anlamlarına sahiptir. Ancak zaman içerisinde *tetrapolis* sözcüğü temel anlamından kopmadan "*dördüz kentler, kardeş kentler*" olarak da tanımlanmışlardır.¹⁵ Seleukos I'in kurmuş olduğu bu kentler stratejik bir noktada yer alarak kralın ölümünden sonra da Seleukos Krallığı'nın siyasi, ekonomik ve mimari gücünü ve Hellenistik kent modelini temsil etmiştir.¹⁶

Seleukoslar Dönemi Tetrapolisleri

Tetrapolis uygulamasının genel anlamda kent birliğinin oluşturulması ve oluşturulan bu birliğin hem stratejik noktalarda kurularak güvenliğin sağlanması, hem de ekonomik getirinin ve sosyo-kültürel bağların güçlenmesi adına uygulanan bir yöntem olarak kullanıldığı bilinmektedir.

Yunan coğrafyasından Anadolu'ya geçildiğinde Seleukoslar döneminde Persler'den kalan eyalet sisteminin daha küçük bir prototipi oluşturulmuş ve krallığın eyalet sistemi ile yönetildiği gözlemlenmiştir. Bu krallık yaklaşık yirmi beş eyalete bölünmüş ve *strategos* (satrap/vali) tarafından yönetilmiştir. Ancak bu eyaletlerin Pers dönemindeki eyaletlerden daha küçük olduğu ve Seleukoslar'ın sahibi olduğu topraklarda kalıcı bir hâkimiyet sağlama adına farklı bir uygulamaya giderek, bu eyaletleri bir kentleşme sürecine tâbi tuttukları anlaşılmıştır.¹⁷ Bu girişime bağlı olarak Seleukos kralları tarafından *katoikia*¹⁸ ve *politeiamalar*'ın¹⁹ oluşturulduğu ve koloni faaliyetlerine geçildiği

¹³ Downey, 1961: 57-68; Temizkan, 2017: 43.

¹⁴ Butcher, 2003: 108; Ogden, 2017: 173.

¹⁵ Butcher, 2003: 108; Cohen, 2006: 29. Seleukoslar'ın yanı sıra bu sistem Eski Yunan coğrafyasında da kullanılmıştır. Bu kullanımlara örnek olarak Attica Tetrapolisi (Marathon, Oenoe, Trikorythos, Probalinthos) ve Doric Tetrapolisi (Erineus, Boium, Cytinium, Pindus) örnek olarak verilebilir. Attica Tetrapolisi, Marethoian tetrapolisi olarak da bilinmektedir. Marethoian, modern Maraton kentinin bulunduğu yerde, Oinoe, Marathon'un hemen batısında, Trikorynthos Kato Souli'de, Probalinthos ise Vrana da dâhil olmak üzere Nea Makre ve Vrexiza bölgesinde yer almıştır. Tzavella, 2012: 115-116. Dorica Tetrapolisi olarak da adlandırılan Doris ise, adını Dor sakinlerinden alan küçük bir alanda kurulmuştur. Korint Körfezi'nin kuzey kıyısında, Yunanistan'ın dağlık bir bölgesi olan Aetolia'nın kuzeydoğusuna lokalize edilmiş ve o bölgeye ait yüksek dağ zincirlerinin yanı sıra güneydeki Parnassus Dağı, doğu ve kuzeydeki Eta Dağları arasında kurulmuştur. Müller, 1839: 43-45; Anthon, 1855: 521.

¹⁶ Sherwin White, 1987: 16.

¹⁷ Mansel, 2014: 514-515.

¹⁸ Seleukoslar özellikle askeri güçlenmenin sağlanması adına, "*katoikia*"lar kurmuş ve bu "*katoikia*"lar hem ordugâh olarak, hem de kentleşmeye dayalı kalıcı hâkimiyet kurma noktasında *Hellenizm*'i yayma amaçlı kullanılmıştır. Akalın, 2006: 66.

de bilinmektedir. Bu durum Seleukoslar'ın ele geçirmiş oldukları yerlerde "Hellenleştirme" politikasının da uygulanmaya çalışıldığını göstermiştir. Seleukos Kralı Seleukos I'in de hem "Hellenleştirme" bağlamında, hem de ülkenin stratejik bir noktasında bulunan ve bugünkü Suriye coğrafyasının da iki kentini içine alan bir bölgede tetrapolis oluşturduğu ve bu tetrapolisin de yönetim açısından krallığı desteklediği anlaşılmıştır.²⁰

Krallığı askeri ve ticari açıdan destekleyen bu tetrapolisleri de yine benzer nedenlerle güçlendirmeyi hedefleyen diğer kentlerin kurulduğu bilinmektedir. Bu çalışmanın inceleme konusu olan Seleukos tetrapolisini de kurucu kral Seleukos I'in iki ayrı kentle ticari ve askeri açıdan desteklediği anlaşılmıştır.²¹ Seleukos tetrapolisini ticari ve askeri açıdan destekleyen bu iki kent Seleukeia ve Apameia²² olarak belirlenmiştir. Bu iki kent, Fırat Nehri'nin doğu ve batı yakasına kurulmuş, Fırat Nehri'nin doğusu ile batısını birbirine bağlayarak önemli geçit noktalarını kontrol altında tutmuştur.²³ Antikçağ yazarlarından Plinius bu iki kentten "*Seleucia ad Euphraten*", "*Fırat Seleukeia'sı*" olarak bahsetmiş²⁴ ancak daha sonra bu iki kentin oluşturduğu alan antik Yunancada "*geçit*" anlamına gelen "*Zeugma*"²⁵ (günümüz Gaziantep) olarak anılmıştır.²⁶ Bu iki kent arasına Seleukos I'in bir köprü yaptırdığı ve kentler arasındaki ulaşımı desteklediği de anlaşılmıştır.²⁷ Stratejik konumu nedeniyle Hellenistik Dönem'de kentin bir Makedon askeri kolonisi, (*katoikia*) modelinde kurulmuş olduğu düşünülmüştür.²⁸ Hellenistik idari sisteminin bir yansıması olan inanç üzerindeki hegemonya akropol tepesi üzerinde bir Tyche tapınağı inşa edilmesi ve Tyche tapınağının Zeugma sikkeleri üzerinde de yer almasıyla kendini görünür kılmıştır.²⁹

¹⁹ *Politeuma*'lar Hellen yerleşim yerlerindeki ayrıcalıklı vatandaşları ifade etmiş ve bu vatandaşlar kendi meclislerini ve kanunlarını oluşturmuş ayrıca dini inançlarında da serbest bırakılmıştır. Bekaroğlu, 2016: 628.

²⁰ Grainger, 1990: 127.

²¹ Grainger, 2010: 58. Ek olarak bu kentler Seleukoslar sonrasında Roma döneminde de siyasi ve ticari anlamda etkin bir şekilde kullanılmıştır. Fırat Nehri'nin en önemli geçitlerinden biri olan Zeugma, zamanla Roma İmparatorluğu'nun askeri anlamda önemli bir kenti haline gelmiştir. Ayrıca ticari yollardan gelen mallar Zeugma'dan Antiokheia'ya ulaşmakta ve Akdeniz yoluyla bütün Roma topraklarına dağılmıştır. Yıldırım, 2012: 95-97. 4. yüzyılda Zeugma'dan Antiokheia'ya ve Antiokheia'dan Zeugma'ya ulaşan yol güzergâhları hakkında detaylı bilgi için bkz. Önal, 2006: 16-18.

²² Apameia kenti şehir surlarının inşa tekniği, Hellenistik Dönem karakterini yansıtmıştır. Bu Hellenistik kent, tıpkı tetrapolis kentlerinde olduğu gibi Hippodamus tarzında bir plana sahip olmuştur. Kentin Fırat Nehri'ne bağlı olarak Hellenistik Çağ'da önemli bir pozisyona sahip olmasıyla birlikte dönemin sonlarında Seleukos-Part ve Roma-Part ilişkileri nedeniyle önemi artmış ve bu devletler arasında tampon bölge olarak kullanıldığı anlaşılmıştır. Ergeç, 2002: 203-204.

²³ Appianus, *Syriake*, 11. 9; Plinius, *Naturalis Historia*, 5. 86; Görkay, 2017: 149; Yıldırım, 2012: 95.

²⁴ Plinius, *Naturalis Historia*, 5.82; Görkay, 2017: 150.

²⁵ Zeugma, antik yolların kesişme noktasında stratejik bir yerde kurulmuştur. Kentin Hellenistik Dönem'den önce askeri işlevi tam olarak bilinmemektedir. Ancak bu iki kentten Fırat'ın batı yakasında kurulmuş olan Seleukeia gerek savunma, gerekse stratejik açıdan bölgeye daha hâkim ve daha elverişli bir coğrafyaya sahip olmuştur. Görkay, 2017: 150.

²⁶ Wagner, 1976: 48-51; Cohen, 2006: 190.

²⁷ Grainger, 1990: 128.

²⁸ Görkay, 2017: 149.

²⁹ Ergeç, 2002: 206; Cohen, 2006: 195-196.

Seleukis Bölgesi olarak da adlandırılan Seleukos tetrapolisi yani kardeş kent/dördüz kent, Antiokheia (Antakya/Hatay), Seleukeia Pieria (Çevlik/Samandağ/Hatay), Apameia (Hama/Suriye) ve Laodikeia (Lazkiye/Suriye) kentlerinden oluşmuştur.³⁰ Bu kentler MÖ 300-299 yıllarında Seleukos I tarafından kurulmuştur. Bu kentlerin merkez Antiokheia'ya coğrafi açıdan oldukça yakın oldukları görülmekte ve tıpkı Antiokheia ile Seleukeia Pieria gibi, yani bir liman kenti ve hinterlandının birlikteliğine benzer şekilde Apameia ve Laodikeia'nın da ticari açıdan birbirini desteklediği anlaşılmıştır.³¹

Hellenistik dönem ile birlikte daha önceden var olan kent adları Yunan-Makedon isimleri ile değiştirilmiştir. Büyük İskender ile birlikte başlayan bu gelenek, kendisinden sonra gelen bazı komutanları tarafından devam ettirilmiştir. Seleukos I tetrapolis olarak adlandırılan kentlerden ilk kurduğu olan Seleukeia Pieria'ya kendi adını vermiştir. Bu kent tetrapolisin inşa edileceği coğrafyanın ilk krali merkezidir. Bu kentin ardından Seleukos Krallığı'na uzunca bir zaman başkentlik edecek olan Antiokheia kentinin adı Seleukos I'in babası Antiokhos'un adını taşımıştır. Tetrapolisi oluşturan diğer iki kentten ilki günümüz Hama yakınlarında kurulmuş ve Seleukos I'in eşinin adı olan Apameia olmuştur. İkinci kent ise günümüz Lazkiye kentinde kurulmuş ve adını Seleukos I'in annesinden alarak Laodikeia olarak belirlenmiştir.³² Bu şehirlerin bazı özelliklerinin aynı olması ve benzer şekilde tasarlanmaya çalışılması ayrıca Seleukoslar'ın Suriye ve yakın çevresinde "yeni bir Makedonya" düzeni kurmak istediğini göstermiş ve Seleukoslar tarafından bu birlik sayesinde siyasi, ticari, askeri ve sosyo-kültürel anlamda da ülke içerisinde güvenli bir bölge oluşturma amaçlanmıştır. Strabon, bu birliğin birbirleri ile uyumlu olmalarından dolayı "kız kardeş/dördüz kentler" olarak nitelendirildiğini ve bu bölgenin Seleukis Bölgesi olarak adlandırıldığını belirtmiştir. Hedeflenen Makedon idari sistemi var olan ve ele geçirilecek olan yeni bölgelerde eyalet sisteminin devamlılığını amaçlamıştır.³³ Böylelikle bu kent seçimleriyle birlikte Seleukos Krallığı'nca gerek deniz, gerekse karada siyasi ve ticari anlamda bir güvenlik çemberi oluşturulmuştur. Orontes (Asi) Nehri deltasında yer alan Seleukeia Pieria ile güneyde Nehr'ül Kebir vadisinin denize açıldığı noktada kurulan Laodikeia arasındaki liman hattı, Akdeniz'de etkin olunabilecek deniz üssünü oluşturmuş ve bu kentler liman kentleri olma özelliğini kazanmıştır.³⁴ Aynı zamanda bu dört kentte darphaneler kurularak ekonomik açıdan zenginleşme sağlanmaya çalışılmıştır.³⁵ Dahası yalnızca ekonomik açıdan değil, kültürel açıdan da bir birlik sağlanmaya çalışılmış ve bu dört kentte tanrıça Tyche'ye tapınım görülmüştür.³⁶ Akdeniz coğrafyasının stratejik noktasında bulunan bu dört kent, Seleukoslar'ın güven ve geleceğini desteklemek amacıyla bölgedeki Hellen nüfus politikasını da şekillendirmiştir.³⁷

³⁰ Strabon, *Geographika*, XVI. 2. 4; Downey, 1961: 79; Cohen, 2006: 95.

³¹ Cohen, 1978: 17; Butcher, 2003: 108; Cohen, 2006: 28-29; Hoover, 2018: 110.

³² Strabon, *Geographika*, XVI. 2. 4; Sukenik, 1875-1950: 541; Butcher, 2003: 108; Grainger, 2010: 58; Hoover, 2018: 110.

³³ Strabon, *Geographika*, XVI. 2. 4; Bevan, 1902: 208-209; Green, 1986: 146.

³⁴ Pamir, 2001: 36.

³⁵ Morkholm, 1991: 78-83.

³⁶ Malalas, *Chronographia*, [201-203]; Ogden, 2017: 135.

³⁷ Mansel, 2014: 515.

Seleukoslar döneminde kurulan bir diğer tetrapolisin Kabalia³⁸ Tetrapolisi olduğu anlaşılmıştır. Kabalia Tetrapolisi Kibyra (Göhlisar/Burdur), Boubon (Dikmen Tepe/İbecik/Burdur), Balboura (Dirmil/Altınyayla/Burdur) ve Oinoanda (İncealiler/Seki/Muğla) kentlerinden oluşmuştur.³⁹ Kabalia Tetrapolisi'nin kuruluş tarihi tam olarak bilinmemektedir. Bu birliğin Seleukos Kralı Antiokhos III Megas (MÖ 223-187) tarafından Roma ile yaptığı Magnesia Savaşı (MÖ 190) sırasında Pergamon ve Rhodos kentlerinin Roma'yı desteklemesine karşı bir askeri üs olarak kurulduğu ve Magnesia Savaşı sonrasında yapılan Apameia Barışı (MÖ 188) ile bu iki kentin Akdeniz ve Ege'de Roma desteğiyle yayılmacı bir politika izlemelerini engellemek amacıyla da oluşturulduğu düşünülmüştür. Dolayısıyla kral bir güvenlik hattı oluşturma çabasıdır.⁴⁰ Ancak Seleukoslar döneminde tetrapolis uygulamasının merkezi niteliğindeki coğrafya Antiokheia ve yakın çevresinde yer alan Seleukeia Pieria, Apameia ve Laodikeia kentleri ile sağlanmıştır.

Antiokheia

Antiokheia (Antakya/Hatay) Seleukos Kralı Seleukos I tarafından MÖ 300 yılının Mayıs ayında inşa edilmeye başlanmış kadim bir kenttir. Kent coğrafi olarak Anadolu, Mezopotamya ve Güney Suriye'yi birbirine bağlayan önemli bir ticaret merkezidir.⁴¹ Orontes (Asi) Nehri'nin doğu kenarında ve arkasında yükselen Silpius Dağı'nın (Habib-i Neccar Dağı) eteklerine kurulmuş, (Har. 1) aynı zamanda Silpius Dağı'nın üzerinde şehrin akropolisini yer almış ve bu akropolis tarafından kent, koruma altına alınmıştır.⁴²

Antik yazarlardan Malalas Seleukos I'in Antiokheia kentini mimar Xenarios'a yaptırdığını ve kentin inşasında daha önceden bölgede kurulmuş olan Antigoneia'dan getirilen mimari tarzın aktarıldığını belirtmiştir.⁴³ Bu mimari eserlerin büyük bir kısmının Antiokheia'ya Orontes (Asi) Nehri ile taşındığı anlaşılmıştır. Antigoneia kentinde Yunan kültür öğelerini taşıyan yapılar olduğu ve bölgede yeni bir kentin oluşturulmasında bu durumun kolaylık sağladığı anlaşılmıştır.⁴⁴ 225 hektarlık bir alana sahip olan kentin nüfusunun zamanla 17.000 ile 25.000 arasında olduğu kaydedilmiştir.

Antiokheia, Hellenistik kültürün planı olan ızgara plan (Hippodamus plan) şeklinde yapılandırılmıştır. Seleukos I'in ölümünden sonra bir başkent olarak diğer Seleukos kralları döneminde de kültürel anlamda geliştirilmiş ve

³⁸ MÖ 6. yüzyıl ve öncesinde Frigya'nın güneyinde, bölgede yaşayan halkın Kaballardan oluştuğu ve bu nedenle bölgenin *Kabalia* ya da *Kabalis* olarak adlandırıldığı düşünülmüştür. Strabon, *Geographika*, XIII. 4. 17; Özüdoğru, 2018: 17. Bölge, erken dönemlerde Kabalia/Kabalis, Hellenistik ve Roma dönemlerinde ise, "Kibyritis" olarak adlandırılmaya başlamıştır. Özüdoğru, 2014: 173.

³⁹ Smith, 1873: 357; Özüdoğru, 2018: 17-18.

⁴⁰ Strabon'un aktarımına bağlı olarak Hellenistik Dönem'de etkin rol oynayan Kabalia Tetrapolisi'nin yaklaşık MÖ 82 yılında, özellikle Akdeniz kıyılarındaki korsanlara karşı harekete geçen Roma'lı komutan Murena tarafından dağıtıldığı anlaşılmıştır. Tetrapolis kentlerinden Boubon, Balboura ve Oinoanda'nın Lykia Bölgesi'ne, Kibyra'nın ise yarı otonom bir kent devleti olarak, MÖ 133 yılında oluşturulan ve Roma Senatus'una bağlanan Asya Eyaleti topraklarına dâhil edildiği gözlemlenmiştir. Strabon, *Geographika*, XIII. 4. 17; Özüdoğru, 2018: 18-19.

⁴¹ Downey, 1961: 15; 67; Cohen, 1995: 84; Morey, 1936: 637.

⁴² Morey, 1936: 637-638; Grainger, 1990: 128; Pamir, 2001: 205.

⁴³ Malalas, *Chronographia*, VIII. 10-15 [201-202]; Downey, 1961: 70.

⁴⁴ Malalas, *Chronographia*, VIII. 14 [201]; Pamir, 2009: 267.

Hellen kent kurumlarıyla donatılmıştır. Antiokheia'nın kuruluşu dört ayrı semt ile oluşturulmuş ve yapımı tamamlanmıştır.⁴⁵ Seleukos I döneminden itibaren Tyche kentin koruyucu tanrıçası olarak belirlenmiştir.⁴⁶ Antiokheia kentinin hem Seleukos krallarınca dört semtle oluşturulması, hem de sosyo-kültürel anlamda geliştirilmesine bağlı olarak, bu kentin kendi içerisinde bir birlik oluşturduğu ve bu semtlerin bir küçük tetrapolis olarak da tanımlanabileceği ifade edilmiştir.⁴⁷ Kendi içerisinde bir tetrapolis olarak değerlendirilen bu kent, aynı zamanda Seleukos Krallığı açısından stratejik bir noktada yer alan ve dört kentten oluşan bir tetrapolisin de merkezi niteliğindedir.⁴⁸

Seleukeia Pieria

Seleukeia Pieria (Çevlik/Samandağ/Hatay), MÖ 300 yılında Seleukos I Nikator tarafından kurulmuş bir liman kentidir.⁴⁹

Seleukeia Pieria'nın Seleukos Krallığı öncesinde Palaepolis adlı bir liman kenti olduğu bilinmektedir.⁵⁰ Bu liman kentinin adı Seleukoslar döneminde Seleukeia Pieria olarak değiştirilerek bu krallığın başkenti haline getirilmiştir. Seleukeia Pieria'nın bulunduğu konum itibarıyla Orontes (Asi) Nehri üzerinden Amik Ovası'na ve buradan da Yakınoğu'ya kolay ve güvenli bir geçiş sağlaması kenti hem ticari, hem de askeri yönden ön plana çıkarmıştır.⁵¹ Ayrıca bu kentin tetrapolis içerisinde en büyük alana sahip olduğu ve 300 hektarlık bir bölgeyi kapsadığı anlaşılmıştır. Kent limanının bir gemi filosu için yeterince büyük bir alanda kurulmuş olması, Seleukoslar tarafından askeri ve ticari açıdan üstünlük sağlanmaya çalışıldığını göstermiştir.⁵²

Seleukeia Pieria da Antiokheia gibi ızgara plana sahip bir kent olarak tasarlanmıştır. Kentteki bazı basamaklı merdivenlerin inşa tarihi kesin olmamakla beraber, Seleukeia Pieria'da yapılan kazılarda bazı evlerin dik köşeli sokaklarla kesilmesi ve Hellenistik dönem geleneği olarak adalar üzerinde evlerin inşa edilmiş olması ızgara planın uygulanmakta olduğunu göstermiştir.

Seleukeia Pieria'da tıpkı diğer kentlerde olduğu gibi Tyche tapınıma ait izlere rastlanılmıştır.⁵³ Hellen geleneklerinin uygulanmaya çalışıldığı kentte

⁴⁵ Morey, 1936: 638-639; Downey, 1961: 77-82; Yıldırım - Temizkan, 2018: 649-650.

⁴⁶ Green, 1986: 147.

⁴⁷ Morey, 1936: 639.

⁴⁸ Bu merkez önemini Hellenistik dönem sonrasında da korumuştur. MÖ 64 yılı itibarıyla Roma komutanı Pompeius'un Antiokheia kentini işgal etmesiyle bölgedeki Seleukos hâkimiyeti sona ermiştir. Ancak Seleukoslar'ın başkentinin stratejik bir noktada bulunması, iyi bir şekilde tahkim edilerek çeşitli halkları barındırması nedeniyle de Roma imparatorluğu döneminde Antiokheia'ya metropolis (büyük kent) unvanı verilmiştir. Downey, 1961: 148. Bu durum kentin hem coğrafi özellikleri, hem de etnik yapısı nedeniyle önemini her zaman koruduğunu göstermiştir.

⁴⁹ Grainger, 1990: 127.

⁵⁰ Malalas, *Choronographia*, VIII. [12].

⁵¹ Pamir, 2001: 35-36.

⁵² Grainger, 1990: 127.

⁵³ Polybius, *Historiai*, 59. 11; Pamir, 2001: 151-179.

ayrıca önemli bir ticari merkez olması nedeniyle de Antigoneia'daki darphane Seleukeia Pieria'ya getirilmiştir.⁵⁴

Apameia

Apameia⁵⁵ (Hama/Suriye) MÖ 300 yılında bir tepe üzerinde günümüz Qalat el Mudiq (Kuzeybatı Suriye) yakınlarında kurulan askeri bir kenttir.⁵⁶

Apameia, Büyük İskender'den hemen sonra yerleşen Makedon askerlerinin yaşam alanını oluşturmuştur. Strabon, Apameia'nın Seleukos I'in burada kenti kurmasından önceki isminin Pella olarak kullanıldığını aktarmıştır.⁵⁷ Bu isim kenti askeri bir üs olarak kullanan Makedon askerlerce verilmiştir. Seleukos I bu coğrafyayı ele geçirdiğinde kente eşi Apama'nın adını uygun görmüş ve kent Apameia olarak adlandırılmıştır.

Kentin 225 hektarlık bir alana kurulduğu ve batısında kuzey-güney doğrultusunda El Ansariye (Bargylos) dağlarının uzanmakta olduğu hemen yanında ise Ghab bataklığının bulunduğu bilinmektedir.⁵⁸ Kent ile ilgili Strabon'un aktarımları şöyledir:⁵⁹

“Apameia, hemen hemen iyi tahkim edilmiş bir şehirdir. Çünkü, içi boş bir ovada bulunan ve Orontes ile çevrili, büyük bataklıklar ve büyük meralarla çevrelenmiştir. Seleukos Nikator ve sonraki krallar, orada beş yüz fil ve ordusunun büyük bir bölümünü tuttu. ... Burada da askerler toplandı. Burası savaş sanatını öğretmek için istihdam edildi.”

Seleukos I Nikator tarafından Apameia'nın iyi bir şekilde tahkim edilerek güvenli bir bölge haline getirilmeye çalışılması ve ordu eğitiminin burada verilmesi kentin özellikle diğer bir Hellenistik devlet olan Ptolemaioslar ile güvenli bir sınır hattının oluşturulmaya çalışıldığını göstermektedir. Ptolemaios Krallığı'ndan gelebilecek tehlikelere karşı önlem niteliğindeki bu durum özellikle savaş alanında kullanılan fillerin avantaj sağlaması adına stratejik bir noktaya konumlandırılmış ayrıca Ptolemaioslar ve Seleukoslar arasında yaşanan Birinci Suriye Savaşı'nda bu filler etkin bir biçimde kullanılmaya çalışılmıştır. Özellikle kentin ordu eğitim merkezi olarak bilinmesi ve sistemli bir şekilde kullanılması, kentte basılan sikkelere de yansımış ve bu sikkelerde fil figürleri (Res. 1) kullanılmıştır.⁶⁰ Ayrıca tetrapolis içerisinde ortak bir tapınım olan Tyche'nin Seleukoslar döneminde Apameia'da basılan sikkelerde de (Res. 2) kullanıldığı gözlemlenmiştir.⁶¹

⁵⁴ Newell, 1941: 89; 383.

⁵⁵ Bu dönemde Orontes Nehri, Axios olarak isimlendirilmiştir. Kent Axios Nehri üzerindeki Apameia olarak da bilinmektedir. Ek olarak Axios, Makedonya'daki bir ırmağın adıdır. Asi Nehri'nin, özellikle kuzeyi için kullanılan “ağır, değerli” anlamındaki Axios'un “AΨΙΟΣ” neredeyse MS 5. yüzyıla kadar Asi Nehri için kullanılan adlardan biri olabileceği kabul edilmiştir. Özellikle Hama yakınlarındaki Apameia kentinin yerinin belirlenmesi adına kullanılan “Axios Nehri üzerindeki Apameia” ifadesinin daha dar bir coğrafya için kullanılmış olabileceği de düşünülmüştür. Hollis, 1994: 158; Yıldırım, 2017: 82.

⁵⁶ Grainger, 1990: 124, 128, 158.

⁵⁷ Strabon, *Geographika*, XVI. 2.10.

⁵⁸ Hollis, 1994: 153; Cohen, 2006: 94-95; Grainger, 2010: 56-57.

⁵⁹ Strabon, *Geographika*, XVI. 2.10.

⁶⁰ Grainger, 2010: 57-58, 100.

⁶¹ Hoover, 2018: 107.

Kentte Antiokheia ve Seleukeia Pieria'da olduğu gibi ızgara plan uygulanmış ve akropolis inşa edilmiştir. Kent, liman kenti olan Laodikeia'yı ham madde kaynakları açısından desteklemiştir. Ayrıca kentin imar planı olabildiğince Antiokheia ve Laodikeia'ya benzetilmeye çalışılmıştır. Bu imar planını Laodikeia'daki gibi, ana caddenin kuzeydoğu eksenli inşa edilmesiyle şekillenmiştir. Bu ana caddenin dışındaki doğu-batı eksenli caddeler yaklaşık 107 metre aralıklarla birbirinden ayrılmış ve aralarında 54 metre mesafe bulunmuştur. Bu sokak sistemi Laodikeia'da 112 x 57 metreye, Antiokheia'da ise 112 x 58 olarak belirlenmiştir. Bu durum kentlerin hem alan genişlikleri hem de sokak sistemleri açısından neredeyse aynı şekilde tasarlandığını göstermiştir.⁶² Seleukos I tarafından bir nüfus politikası uygulandığı düşünülmüş, kentte çeşitli etnik grupların bir arada yaşaması sağlanmıştır.⁶³

Laodikeia

Laodikeia, (Lazkiye/Suriye) Seleukos I tarafından kurulmuş ve kısa zamanda bir liman kenti haline getirilmiştir.⁶⁴ Kent kıyıda, Seleukeia Pieria gibi bir limanın bulunduğu düzlük alan ve arkasında yükselen akropolis üzerinde kurulmuştur. Şehir duvarları, limanı ve akropolisi çevrelemiştir. Şehir doğuda kuzey-güney doğrultusunda uzanan dik kayalık alan ile sınırlanmış, sahilde geniş bir ovaya sahip olmuş ve kent 220 hektarlık bir alana kurulmuştur.

Laodikeia, Seleukeia Pieria ile aynı coğrafi özelliklere sahip, kent mimarisi açısından benzer bir yapı sergilemiş ayrıca liman ve akropolis de Seleukeia Pieria ile benzerlik göstermiştir. Laodikeia, tıpkı Seleukeia Pieria gibi, Seleukos Krallığı'nın denizden kontrolünü sağlamak, Doğu Akdeniz'de askeri ve ticari anlamda etkin olmak için güvenli bir kontrol noktası haline getirilmiştir. Ayrıca kentte diğer kentlerdeki gibi ızgara plan uygulanmıştır.⁶⁵ Liman kenti olan Laodikeia'da da özellikle Roma döneminde Tyche'ye tapınım doğrultusundaki izlere kent sikkelerinde (Res. 3) rastlanılmıştır.⁶⁶

Sonuç

Tetrapolis kent sistemi Seleukoslar döneminde belli merkezlerin siyasi, askeri ve ticari açıdan kontrolünün ve gelişiminin sağlanması açısından yararlı bir politika olarak sürdürülmüştür. Seleukos tetrapolislerinden krali merkez Antiokheia'yı da içeren ve Seleukos/Suriye Tetrapolisi olarak da adlandırılan idari sistem Antiokheia (Antakya/Hatay), Seleukeia Pieria (Çevlik/Samandağ/Hatay), Apameia (Hama/Suriye) ve Laodikeia (Lazkiye/Suriye) kentlerinden oluşmuştur. Tetrapolisi oluşturan kentlerin stratejik bir noktada kurularak krallıkta uygulanmaya çalışılan güvenlik politikasıyla eşgüdümlü olarak siyasi bir birlik hedefi taşıdığı da anlaşılmıştır. Bu kentler benzer yüzölçümlerine sahip olmuş ve kentlerin her biri Seleukos Krallığı'nı kendi içerisinde barındırdığı zenginlikleriyle desteklemiştir.

⁶² Cohen, 2006: 96.

⁶³ Sukenik, 1875-1950: 541; Cohen, 2006: 96.

⁶⁴ Morkholm, 1983: 89.

⁶⁵ Grainger, 1990: 158; Pamir, 2001: 205-210; Grainger, 2010: 106. Kentin imar planı hakkında detaylı bilgi için bkz. Sauvaget, 1934: 81-114.

⁶⁶ Butcher, 2003: 108.

Antiokheia'nın krali merkez olarak, çevresinde başkenti destekleyecek kentlerin kurulması daha güvenli bir bölge oluşturma çabasının bir göstergesi olarak kabul edilmiştir. Özellikle Seleukeia Pieria ve Laodikeia'nın liman kentleri olarak deniz ticaretinin canlanmasında katkıda buldukları anlaşılmıştır. Ayrıca bu liman kentleri iç bölgelerde bulunan diğer iki kent arasında denge oluşturmuş ve bu kentler gerek ticari, gerekse askeri anlamda birbirini destekleyerek güvenli bir hat oluşturmuştur. Bunun yanında Apameia'nın Seleukoslar'ın ordu ikâmetgahı olarak kullanılması ve buradan bağlantılı olarak diğer bir Hellenistik krallık olan Ptolemaioslar'a karşı bir güvenlik çemberi oluşturulması, bu kentin Seleukoslar için askeri bir üs niteliği kazandığını göstermiştir. Bu kentlerin birbirine mimari anlamda benzer şekilde tasarlanmaya çalışıldığı anlaşılmış, kentlerde nüfus politikasına gidilmesi, tanrıça Tyche'nin de ortak tapınım görmesi Seleukoslar'ın bir güvenlik çemberi oluşturmasının yanı sıra "Hellenleştirme" çabalarının da perçinlendiğini göstermiştir.

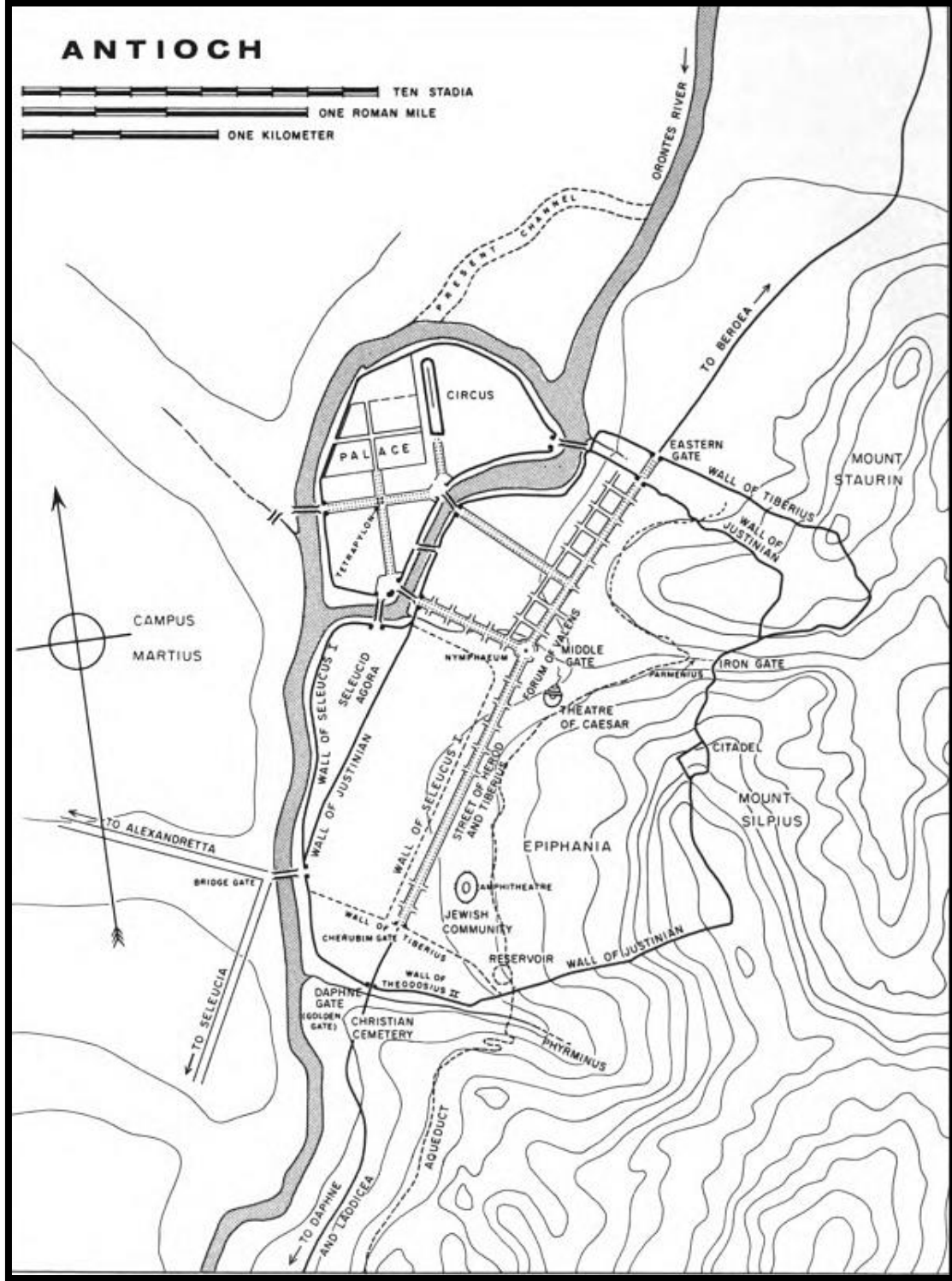
KAYNAKÇA

- AKALIN, A. G., 2006. "Hellenleştirmede Bir Yerleşim Ögesi: Katoikia", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 25/39, ss. 65-74.
- ANTHON, C., 1855. *System of Ancient and Mediavel Geography: For the Use of Schools and Colleges*, Harper/Brothers Publishers, New York.
- APPIANUS, *Rhomaika, (Syriake)-Appian's Roman History*, With an English Translation by Horace White, Vol. I-IV. Cambridge, Mass.-London, 1912-1913 (The Loeb Classical Library).
- BEKAROĞLU, M., 2016. "Hellenistik Ve Roma'da Politeuma Nedir?", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9/44, ss. 627-631.
- BEVAN, E. R., 1902. *The House of Seleukos*, Vol. 1, Barnes-Noble Published, New York.
- BMC SELEUCIDS: Percy Gardner, *A Catalogue of Greek Coins in The British Museum, The Seleucid Kings of Syria*, London 1878.
- BRYCE, T., 2014. *Ancient Syria: A Three Thousand Year History*, Oxford University Press, Oxford.
- BUTCHER, K., 2003. *Roman Syria and the Near East*, The British Museum Press, London.
- COHEN, G. M., 1978. *The Seleucid Colonies*, Wiesbaden.
- COHEN, G. M., 1995. *The Hellenistic Settlements in Europe, the Islands, and Asia Minor*, University of California Press, Oxford.
- COHEN, G. M., 2006. *The Hellenistic Settlements in Syria, the Red Sea Basin, and North Africa*, University of California Press, London.

- COHEN, G. M., 2013. *The Hellenistic Settlements in the East from Armenia and Mesopotamia to Bactria and India*, University of California Press, London.
- DOWNEY, G., 1961. *History of Antioch in Syria From Seleucus to the Arab Conquest*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
- DROYSEN, J. G., 2020. *Büyük İskender Tarihi*, Çev.: Bekir Sıtkı Baykal, Panama Yayınları, İstanbul.
- ERGEÇ, R., 2002. "Fırat Seleukeia'sı Yahut Zeugma", *Anadolu Araştırmaları*, XVI, ss. 201-226.
- GÖRKAY, K., 2017. "Zeugma Lejyon Yerleşkesi: Yeni Araştırmalar, Sonuçlar Ve Ön Değerlendirmeler", *Anadolu/Anatolia*, 43, ss. 147-178.
- GRAINGER, J. D., 1990. *Seleukos Nikator-Constructing a Hellenistic Kingdom*, by Routledge, London-New York.
- GRAINGER, J. D., 2010. *The Syrian Wars*, Brill, Leiden, Boston.
- GREEN, P., 1986. "The New Urban Culture: Alexandria, Antioch, Pergamon", *Grand Street*, Vol. 5, No.2, Ben Sonnenberg Publishing, ss. 140-152.
- HOLLIS, A. S., 1994. "[Oppian], CYN. 2,100-158 And the Mythical Past of Apamea-on-the-Orontes", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 102, Dr. Rudolf Habelt GmbH, Bonn Published, ss.153-166.
- HOOVER, O. D., 2018. "The Personification of Apameia", *The American Numismatic Society*, Second Series, 30, Ed.: Ute Wartenberg-David Yoon-Oliver D. Hoover, New York, ss. 107-115.
- İPLİKÇİOĞLU, B., 2007. *Hellen ve Roma Tarihinin Anahatları*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- MALALAS, *Chronographia, The Chronicle of John Malalas*, İng. Çev. Elizabeth Jeffreys-Michael Jeffreys-Roger Scott, vd., Australian Association for Byzantine Studies, Melbourne 1984.
- MANSEL, A. M., 2014. *Ege ve Yunan Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- MOREY, C. R., 1936. "The Excavation of Antioch-on-the-Orontes", *Proceedings of the American Philosophical Society*, Vol. 76, No. 5, American Philosophical Society, ss. 637-651.
- MORKHOLM, O., 1983. "The Autonomous Tetradrachms of Laodicea ad Mare", *Museum Notes (American Numismatic Society)*, Vol. 28, ss. 89-107.
- MORKHOLM, O., 1991. *Early Hellenistic Coinage From the Accession of Alexander to the Peace of Apamea (336-186 B.C.)*, Ed.: Philip Grierson-Ulla Westermark, Cambridge University Press, Cambridge.
- MULLER, K. O., 1839. *The History and Antiquities of the Doric Race*, Alm. Çev.: Henry Tufnell-George Cornwall Lewis, Second Edition, Vol.1, W. Clowes and Sons, London.

- NEWELL, E. T., 1941. *The Coinage of the Western Seleucid Mints: From Seleucus I to Antiochus III*, Numismatic Studies, No. 4, The American Numismatic Society, New York.
- OGDEN, D., 2017. *The Legend of Seleucus Kingship Narrative and Mythmaking in the Ancient World*, Cambridge University Press, Cambridge.
- ÖNAL, M., 2006. *Zeugma Mühür Baskılarında Krallar, İmparatorlar, İmparatoriçeler, Filozoflar ve Semboller*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya.
- ÖZÜDOĞRU, Ş., 2014. “Kibyra’dan Hellenistik Döneme Ait Yeni Veriler Üzerine Değerlendirmeler”, *CEDRUS* II, ss. 171-188.
- ÖZÜDOĞRU, Ş., 2018. “Geç Antikçağ’da Kibyra”, *CEDRUS* VI, ss. 13-64.
- PAMİR, H., 2001. *Seleuceia Pieria*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- PAMİR, H., 2009. “Alalakh’dan Antiokheia’ya Hatay’da Kentleşme Süreci”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6/12, ss. 258-288.
- PLINIUS, *Naturalis Historia*, İng. Çev.: H. R. Rackham, Vol. I-V; IX; W. H. S. Jones, Vol. VI-VIII; D. E. Eichholz, Vol. X. Cambridge, Mass. – London, 1938-2004 (The Loeb Classical Library).
- POLYBIUS, *Historiai*, İng. Çev.: W. R. Paton, I-VI, London-New York, 1922-1927 (The Loeb Classical Library).
- ROISMAN, J., 2011. *Ancient Greece from Homer to Alexander: The Evidence*, Çev.: John C. Yardley, Wiley-Blackwell Publishing, United Kingdom.
- SAUVAGET, J., 1934. “Le Plan De Laodiceé-sur-Mer”, *Bulletind’ Etudes Orientales*, 4, ss. 81-114.
- SHERWIN WHITE, S., 1987. “Seleucid Babylonia: A Case Study for the Installation and Development of Greek Rule”, *Hellenism in the East-Theinteraction of Greekand non-Greek civilizations from Syria to Central Asia after Alexander*, Ed.: Amélie Kuhrt-Susan Sherwin White, London, ss. 1-31.
- SMITH, W., 1873. *A Dictionary of Greek and Roman Geography*, Vol.1, John Murray Publishers, London.
- STRABON, *Geographika (Antik Anadolu Coğrafyası, Kitap: XII-XIII-XIV)*, Çev.: Prof. Dr. Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2000.
- STRABON, *Geographika*, İng. Çev. H. L. Jones I-VIII. London, New York, 1917-1932 (The Loeb Classical Library).
- STROOTMAN, R., 2014. *Courts and Elites in The Hellenistic Empires The Near East After The Achaemenids, c. 330 to 30 BCE*, Edinburgh University Press, Edinburgh.

- SUKENIK, E. L., 1875-1950. "The Mosaic Inscriptions in the Synagogue at Apamea on the Orontes", *Hebrew Union College Annual*, Vol. 23, No. 2, Hebrew Union College Seventy-fifth Anniversary Publication, ss. 541-551.
- TEMİZKAN, M., 2017. *Seleukoslar Döneminde Antiokheia (Antakya)*, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay.
- TZAVELLA, E., 2012. *Urban and Rural Landscape in Early and Middle Byzantine Attica (4th-12th C. AD)*, The University of Birmingham, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Birmingham.
- YILDIRIM, E., 2012. "Antik Yazarların Eserlerinde Zeugma", *Tarihin Peşinde-Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8, ss. 93-113.
- YILDIRIM, N., 2017. "Asi Nehri'nin Adı Üzerine Bir İnceleme", *Archivum Anatolicum (ArAn)*, 11/2, ss. 77-88.
- YILDIRIM, N. - M. TEMİZKAN, 2017. "Seleukoslar Döneminde Yaşanan Suriye Savaşları Üzerine Bir İnceleme", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14/39, ss. 117-131.
- YILDIRIM, N. - M. TEMİZKAN, 2018. "Seleukoslar Döneminde Antiokheia'da Sosyal ve Kültürel Yaşam Üzerine Analizler", *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 4/4, ss. 645-660.
- WAGNER, J., 1976. *Seleukeia am Euphrat/Zeugma*, Weisbaden.

Har.1.: Antiokeia'nın Antikçağ'daki Kent Planı (Downey, 1961; Temizkan, 2017).

Res.1. Apameia (MÖ 300-281) (BMC Seleucids, II.7).

Res.2. Apameia (MÖ 150/149) (Hoover, 2018).

Res. 3. Laodikeia (MS 124/125) (Butcher, 2003: 238).